

**ШАХСГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ
ТАТБИҚ ЭТИШ БЎЙИЧА ТАЖРИБА-СИНОВ ИШЛАРИ МАЗМУНИ ВА
САМАРАДОРЛИК ДАРАЖАСИ**

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2022.4.4.021>

Эгамназаров Мурод Юсупович,
*Жиззах давлат педагогика институти
мустақил изланувчиси*

Аннотация: илмий-тадқиқот ишларини амалга оширишда тажриба синов ишларини таъкил қилиш ва уни ўтказиш муҳимдир. Тажриба-синов ишлари илмий-педагогик тадқиқотларнинг ажралмас қисми бўлиб, у соҳага оид ҳар қандай изланишлар натижаларининг ҳаққонийлиги, амалий аҳамияти ҳамда татбиқийлигини тасдиқлашнинг бош мезони ҳисобланади. Мазкур мақолада шахсга йўналтирилган таълим технологияларини амалиётга татбиқ этиш бўйича таъкил этилган педагогик тажриба-синов ишлари мазмуни ёритилган.

Калит сўзлар: шахсга йўналтирилган таълим, педагогик эксперимент, меъзон, коммуникатив қобилиятларнинг ривожланганлик даражалари.

**СОДЕРЖАНИЕ И УРОВЕНЬ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ
РАБОТЫ ПО ПРИМЕНЕНИЮ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ**

Эгамназаров Мурод Юсупович,
*самостоятельный соискатель, Джизакского государственного педагогического
института*

Аннотация: при выполнении научно-исследовательской работы очень важно организовать и провести опытно-экспериментальную работу. Экспериментальная работа является составной частью научно-педагогического исследования, что является главным критерием подтверждения обоснованности, практической значимости и применимости результатов любого исследования в данной области. В данной статье описано содержание педагогических экспериментов по внедрению личностно-ориентированных образовательных технологий в образовательный процесс.

Ключевые слова: личностно-ориентированное образование, педагогический эксперимент, критерии, уровни развития коммуникативных способностей.

**CONTENT AND LEVEL OF EFFICIENCY OF EXPERIMENTAL WORK ON
THE APPLICATION OF PERSONALITY-ORIENTED TECHNOLOGIES**

*Egamnazarov Murod Yusupovich,
the applicant Jizzakh State Pedagogical Institute*

Abstract: when performing research work, it is very important to organize and conduct experimental work. Experimental work is an integral part of scientific and pedagogical research, which is the main criterion for confirming the validity, practical significance and applicability of the results of any research in this field. This article describes the content of pedagogical experiments on the introduction of personality-oriented educational technologies in the educational process.

Key words: personality-oriented education, pedagogical experiment, criteria, levels of development of communicative abilities.

Кириш. Кейинги йилларда Ўзбекистон Республикасида ҳам таълим соҳасида олиб борилаётган ҳамда аниқ мақсадга йўналтирилган давлат сиёсати ижтимоий жамият тараккиётини таъминловчи устувор йўналишлардан бири сифатида эътироф этилди. Зеро Ўзбекистон Республикасининг президенти Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганидек “таълим-

тарбия – ҳар қайси давлат ва жамиятнинг нафақат бугунги, балки эртанги кунини ҳам ҳал қиладиган энг муҳим ва устувор масаладир”.

Илмий-тадқиқот ишларини амалга оширишда тажриба синов ишларини ташкил қилиш ва уни ўтказиш муҳимдир. Бунда аниқ таълимий муаммолар ечимига бағишланган тажриба-синов ишларидан ўз педагогик ва методик мавқеини ошириш, қўлланилаётган педагогик инновациялар тасдиғини топиш, таълимда сифат ўзгариши ясашга ҳаракат қилдик.

Адабиётлар шарҳи. Эксперимент методсифатида педагогика ва психология фанларида кенг қўлланилади. Педагогикага доир кўплаб тадқиқотларда илмий тадқиқотнинг асосий методи сифатида хизмат қилади. Айниқса, педагогик тадқиқотларнинг шакллантирувчи – муаммони ҳал этишнинг янги, самарали усулларини синовдан ўтказиш босқичида кенг қўлланилади. Таълим жараёнини шахсга йўналтириш, уни ижодий ташкил этиш, таълим мазмунини модернизациялаш ва интеграциялаш масалалари Р.Сафарова, Б.Адилов, Р.Нуржанова, Г.Ҳасанова, Ҳ.Назаровалар томонидан тадқиқ этилиб, бу жараёнда ўқитувчи ва талаба ҳамкорлиги, ўқув жараёнида талабанинг ижодий имкониятларини рўёбга чиқариш масалаларига алоҳида эътибор қаратилган. Педагогик ҳамкорликка оид айрим ёндашувлар педагогик синергетика назарияси таркибида илгари сурилган бўлиб, бу соҳада Ж.Ф.Йўлдошев, Ш.А.Абдуллаева, Э.Сейтхалилов, Б.Маъмуров, Г. Хакен, И. Пригожин, И. Стенгерс, Г. Николис, А. Климонтвич, Л.Гордин, А.А.Ворожбитова, В.И.Андреевлар тадқиқот ишларини амалга оширганлар.

Тадқиқот методологияси: Ушбу тадқиқотда шахсга йўналтирилган таълим технологияларини татбиқ этишнинг педагогик жиҳатлари такомиллаштирилди, бунда табиий шакллантирувчи экспериментдан фойдаланилди.

Шахсга йўналтирилган технологияларидан амалиётда фойдаланилганда қуйидаги ижобий натижаларни берди:

1. Талабаларнинг фанга бўлган қизиқишини ошди;
2. Ўқув материалларининг тўлақонли ўзлаштирилишига эришилди;
3. Ўқитувчи меҳнати маълум даражада енгиллашди;
4. Талабаларнинг мустақил фикрлаш компетенцияларини ривожлантиришга шарт-шароит, имконият яратилди.

Ижтимоий-гуманитар фанларни ўқитиш жараёнида талабанинг мустақил фикрлаш компетенциясини ривожлантиришга йўналтирилган педагогик тажриба-синов ишлари қуйидаги босқичларда ўтказилди: аниқловчи-таъкидловчи; шакллантирувчи; яқунловчи тажриба-синов ишлари.

Аниқловчи-таъкидловчи тажриба-синов ишларини ўтказишда қуйидаги методлардан фойдаланилди: тадқиқот муаммоси бўйича педагогик-психологик ва методик адабиётларни таҳлил қилиш, ҳорижий илғор тажрибаларни ўрганиш; ижтимоий-гуманитар фанларни ўқитиш жараёнида талабанинг мустақил фикрлаш компетенциясини ривожлантириш жараёнини ўрганиш ва таҳлил қилиш, кузатиш; суҳбат ва анкета сўровларини ўтказиш; ижтимоий-гуманитар фанларни ўқитиш жараёнида талабанинг мустақил фикрлаш компетенциясини ривожлантириш педагогик тизимини яратишга оид материалларни тўплаш, таҳлил қилиш ва шулар асосида хулосалар чиқариш.

Аниқловчи-таъкидловчи тажриба-синов ишлари натижалари қуйидаги йўналишларда таҳлил этилди: ижтимоий-гуманитар фанларни ўқитиш жараёнида талабанинг мустақил фикрлаш компетенциясини ривожлантириш эҳтиёжларини таҳлил қилиш; тажриба-синов ишлари жараёнида аниқланган камчиликларни бартараф этиш йўлларини аниқлаш.

Шакллантирувчи тажриба-синов ишларини амалга ошириш учун қуйидаги вазифаларни бажариш кўзда тутилди: ижтимоий-гуманитар фанларни ўқитиш жараёнида талабанинг мустақил фикрлаш компетенциясини ривожлантириш тизимини яратишга оид илмий-методик тавсиялар билан таништириш; ишлаб чиқилган илмий-методик тавсияларни амалиётга татбиқ этиш; тажриба гуруҳларини танлаш; тажриба-синов ишлари давомида тажриба гуруҳларидаги натижаларни умумлаштириб таҳлил қилиш; тажриба-синов ишлари жараёнида маълум бўлган камчиликларни бартараф

этиш йўллари аниқлаш; олинган натижаларга кўра ишлаб чиқилган илмий-методик тавсияларни такомиллаштириш.

Шакллантирувчи тажриба-синов ишларида обзор, анкета, суҳбат, интервью, савол-жавоб методларидан фойдаланилди. Олинган натижаларни метаматик статистика методи ёрдамида таҳлил қилиш ва умумлаштириш назарда тутилди.

Яқунловчи тажриба-синов ишларида ижтимоий-гуманитар фанларни ўқитиш жараёнида талабанинг мустақил фикрлаш компетенциясини ривожлантириш тизимини яратишга оид илмий-назарий ва амалий хулосаларни умумлаштириш мўлжалланди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси. Шахсга йўналтирилган технологиялар асосида талабалар коммуникатив қобилиятларини ривожлантиришда ижтимоий гуманитар таълимнинг қандай шакллари асқотди? саволига 32% ўқитувчи ноанъанавий, 46% янгича, 22% анъанавий дея жавоб берган.

Талабалар коммуникатив қобилиятларини ривожлантиришда фойдаланиладиган таълимий методлардан қайси бирини самарали ҳисоблайсиз? саволига ўқитувчиларнинг 31% баҳс-мунозарани, 25% суҳбатни, 24 % кичик гуруҳларда ишлашни, 12% муаммоли ўқитиш ҳамда лойиҳалаш методини, 8% маърузани келтирган.

Машғулот жараёнида талабалар коммуникатив қобилиятларини ривожлантиришда қандай дидактик воситаларни самарали ҳисоблайсиз? саволига сифатли ўқув материалларини 46% ўқитувчи, кўргазмалиликни 28% ўқитувчи, талабалар томонидан тайёрланган манбалар дея 26% ўқитувчи кўрсатган.

Ўтказилган сўровнома натижаси шуни тасдиқлайдики, ижтимоий-гуманитар фанларни ўқитиш жараёнида талабалар коммуникатив қобилиятларини ривожлантиришда ўқитувчилар учун ўқув-методик материалларни тайёрлаш ва уни амалиётга татбиқ этиш ўз самарасини берди.

Талабалар коммуникатив қобилиятларини ривожлантиришга йўналтирилган ўқув материаллари ҳамда таълим моделларининг самарадорлигини биз қуйидаги мезонлар бўйича баҳоладик:

Ижтимоий-гуманитар фанларни ўқитиш жараёнида талабалар коммуникатив қобилиятларини ривожлантириш асосий беш мезон билан аниқланади:

1. Талабанинг маълумотларни қабул қилиши;
2. Талабанинг маълумотларни таҳлил этиши ва қиёслаши;
3. Талабанинг манбалар асосида қўшимача маълумотлар бера олиш даражаси;
4. Талабанинг фикрини баён қилиши, асослай олиши;
5. Талабанинг маълум бир вазиятлар, муаммолар юзасидан қарор қабул қилиши;

Бунда ҳар бир параметр 1 балдан умумий ҳолатда беш балл билан қуйидаги тартибда баҳоланади

1-жадвал

Талабалар коммуникатив қобилиятларини ривожлантиришда баҳолаш мезонлари

Т.р	Баҳолаш параметри	Балл
1.	Талабанинг маълумотларни қабул қилиши	1
2.	Талабанинг маълумотларни таҳлил этиши ва қиёслаши	1
3.	Талабанинг манбалар асосида қўшимача маълумотлар бера олиш даражаси	1
4.	Талабанинг фикрини баён қилиши, асослай олиши	1
5.	Талабанинг маълум бир вазиятлар, муаммолар юзасидан қарор қабул қилиши	1
	Жами	5 балл

Ўзлаштириш даражаси 100 % деб олинганда ҳар бир параметр 20 % билан белгиланади. Бунда параметрнинг 1 таси аниқланганда 10 %, 2 таси аниқланганда 40 %, 3 таси мавжудлиги аниқланганда 60 %, 4 таси аниқланганда 80%, 5 таси тўлақонли мавжудлиги аниқланганда 100% тарзида белгиланади.

Талабаларнинг ижтимоий-гуманитар фанларни ўқитиш жараёнидаги билим, кўникма ва малакалари 1, 2, 3, 4, 5 гача қўйилган баллар, уларнинг ўзлаштириш имкониятларини ифодаловчи баллар бўлиб, уларнинг йиғиндиси 3-3,5 балга етганда талабанинг коммуникатив қобилиятлари етарли деб баҳоланади.

Юқоридагиларга кўра, талабалар коммуникатив қобилиятларини аниқлаш мезонларига қўйиладиган балл меъёрлари куйидагича асосланилади:

Талабанинг маълумотларни қабул қилиши. Ижтимоий-гуманитар фанларни ўқитиш жараёнида ўқув фанларидан бериладиган мавзулар йўналишдаги маълумотларни талабаларнинг қабул қилиши максимал 1 балл билан баҳоланади ва ўзлаштириш даражасида 10% тарзида қайд этилади. Ўз навбатида бу маълумотларни қабул қилишнинг уч даражасини ажратиб белгилаймиз:

1-босқич маълумотларда қайд этилган рақамлар ва саналарни тўлиқ қабул қилиши, тушуниши ва англаши -0.40 балл

2-босқич талабанинг воқеа-ҳодисаларни тўлақонли тушуниб олиши-0.40 балл

3-босқич мавжуд маълумотларни берилган вақтнинг ўзида ўзлаштира олиши - 0.20 балл. Жами 1 балл билан баҳоланди.

Бунда талабаларнинг мустақил фикрлаш компетенцияси аниқланаётганлигига асосий эътибор қаратилиши лозим бўлади.

Шу боис биринчи босқичда 0.4%, иккинчи босқичда 0.4%, учинчи босқичда 0.2%, умумий 10% этиб белгиланди.

Талабанинг маълумотларни таҳлил этиши ва қиёслаши. Маълумотларни қабул қилиш ва қиёслаш параметрини биз иккига ажратиб белгиладик:

Биринчиси: маълумотларни таҳлил этиши 0.50 бал (5%) билан

Иккинчиси: маълумотларни қиёслаши 0.50 бал (5%) билан белгиланди

Умумий тарзда 1 балл 10% қайд этилади

Талабанинг манбалар асосида қўшимча маълумотлар бера олиш даражаси. Талабанинг мустақил фикрлаш компетенциясини бойитадиган, таъминлаб борадиган жараён унинг қўшимча манбалар билан ишлаш жараёнидир.

Талабаларнинг ҳар бир фан йўналишидаги манбалардан мисоллар келтира олиш малакаси муҳим саналади. Буни биз ўз навбатида 4 та таркибга ажратишга эришдик:

1. Фан йўналишидаги материаллардан маълумотлар келтириши – 0.1 балл (0.10%)

2. Тарихий манбалардан мисоллар келтириши- 0.4 балл (0.40%)

3. Интернет орқали олинган маълумотлардан маълумотлар келтириши - 0.2 балл (0.20%)

4. Илмий маълумотлардан қўшимча маълумотлар келтириши - 0.3 балл (0.30%)

Умумий тарзда бу параметр ҳам 1 балл (10%) билан қайд этилади.

Талабанинг фикрини баён қилиши, асослай олиши. Талабаларнинг мустақил фикрларини баён қилиши ниҳоятда муҳим жараён ҳисобланади. Талабанинг ҳар бир фан, мавзу, воқеа-ҳодиса юзасидан ўз мустақил фикрининг мавжудлик ҳолати билан унинг компетенцияси ҳам белгиланади.

1. Фикрларини баён қилиши – 0.4 балл (0.40%)

2. Фикрларини асослаши -0.6 балл (0.60%)

Талабанинг маълум бир вазиятлар, муаммолар юзасидан қарор қабул қилиши. Маълум бир вазиятлар ва муаммолар юзасидан қарорларнинг қабул қилиниши талабанинг мустақил фикрлаш компетенциясини белгилайдиган асосий параметр ҳисобланади. Шу боис уни куйидаги уч таркибга ажратдик:

1. Вазиятни, муаммонинг ечимини топиш йўлини тўғри белгилаши – 0.4 балл (40%)

2. Қарорни қабул қилиши -0.3 балл (30%)

3. Тўғри ечим -0.3 (30%)

Тадқиқотни амалга ошириш жараёнида тажриба-синов ишларини ташкил этишда самарали бўлган шакл, метод ва воситаларини белгилашга муваффақ бўлдик. Улар қуйидагилардан иборатдир:

1) педагогик кузатув, суҳбат, учрашув, анкета ҳамда тест сўровларни ташкил қилиш, давра суҳбати, интервью олиш, конференция, семинар, дебат, амалий тренинг, кўргазма ташкил этиш, экскурсия, танлов, маъруза каби шакллар;

ҳикоя қилиш, тушунтириш, талабаларда коммуникатив қобилиятларни ривожлантиришга хизмат қилувчи манбалар мазмунини ўрганиш, кўргазмалилик, амалий машғулот, экскурсия, намойиш этиш, “Консенсус и конфронтация”, “Чалкаш занжирлар”, ролли-ишчан ўйинлар, “Бумеранг”, “ФСМУ” каби методлар;

2) ўқув манбалари, педагогика соҳасига оид маълумотлар берадиган илмий, фалсафий йўналишларда яратилган асарлар, талабалар ўқув ва техник жиҳозлар, ахборотли технологиялар (телевизор, радио, компютер, проектор, аудио ва видео магнитофонлар) каби воситалар.

Шахсга йўналтирилган ўқитиш технологиялар орқали талабаларда коммуникатив қобилиятларни ривожлантириш технологиясини ишлаб чиқишга йўналтирилган тажриба-синов ишларини амалга ошириш мақсадида 52 соатлик (26 соат маъруза, 26 соат амалий машғулот) “Педагогик техника” мавзусидаги танлов фан сифатида Жиззах ДПУ ва Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети талабаларига тўғрак машғулоти сифатида ўқитилди.

Шахсга йўналтирилган ўқитиш технологиялар орқали талабаларда коммуникатив қобилиятларни ривожлантириш жараёнининг муваффақиятини таъминлашда тажриба-синов ишларининг мазмунан ва услубан бир-бирларини тўлдиришларига алоҳида эътибор қаратилди. Шунингдек, амалий тадбирларнинг самарадорлик даражасини аниқлаш мақсадида уларнинг якунида респондент-талабалар иштирокида мунозаралар ташкил этиб борилди.

Шахсни тарбиялашга йўналтирилган педагогик фаолиятнинг муҳим жиҳати сифатида намоён бўладиган аудиториядан ташқари шароитда ва талабаларнинг оммавий иштирокига асосланган ҳолда уюштириладиган тадбирлар талабаларда коммуникатив қобилиятларни ривожлантириш учун катта имкониятлар яратди.

Тадқиқот жараёнида коммуникатив қобилиятларнинг ривожланганлик даражасини аниқлашга хизмат қиладиган критериялар асосида олий таълим муассасалари, шунингдек, талабалар фаолиятини бевосита ва билвосита кузатиш, респондент-талаба ҳамда ўқитувчилар иштирокида суҳбат, давра суҳбати, дебат, баҳс-мунозара, маъруза, конференция, амалий семинар ва тренингларни ташкил этиш, асословчи тажриба-синов ишлари натижаларини инобатга олган ҳолда талабаларда коммуникатив қобилиятларнинг ривожланганлик даражаси қуйидаги мезонлар асосида аниқланади, деган тўхтамга келинди:

1) ўқитувчининг тушунтирганлари асосида ўқув материални мустақил ўқиб-ўрганиш;

2) матндаги энг муҳим педагогик атамаларни ажратиб олиш;

3) матндаги маълумотларни таҳлил этиш;

4) маълумотларни бир-бири билан таққослай олиш;

5) матндаги энг асосий маълумотларни ажрата олиш;

6) ўзидаги мавжуд тасаввурларни бошқаларники билан таққослай олиш;

7) ўз қарашларини асослай олиш;

8) мустақил равишда якуний хулосалар чиқара олиш.

Мазкур мезонлар асосида талабаларда коммуникатив қобилиятларнинг ривожланганлигини ва ўқув муҳитида фаолият юритиш кўникмаларининг шаклланганлигини аниқлашда уч даража асос қилиб олинди.

1. Юқори даража – билишга бўлган эҳтиёж ва қизиқишлари ўта кучли. Педагогикада фалсафий аҳамиятга эга бўлган асарларини ажратиб, изоҳлай олади. Педагогика

соҳаларидаги тадқиқотчи олимлар фаолиятини таҳлил қила олади. Шахсни маънан етук, ахлоқан покликка етаклайдиган асарларни мутолаа қилади. Алломаларнинг маърифатпарварлик қарашларини комил инсон моҳиятини, ўзлигини англаган шахс, ирода, қалб ва виждонлилик, иймон-эътиқод, бағрикенглик каби омиллар орқали тизимлаштира олади. Илм орқали маърифатли бўлишга бўлган муносабатини мисоллар орқали изоҳлайди. Маънавияти юксак шахс тарбияланишига, умуминсоний кадрятлар муштаҳамланишига ҳисса қўша олади ва бу борада фаоллик кўрсата олади.

2. Ўрта даража – Педагогик категорияларни таҳлил қилиб таълим-тарбиявий жиҳатларини ажрата олади. Педагог, психолог, тадқиқотчи олимлар фаолиятини билади. Педагогикада шахслараро ўзаро муносабатга эътибор қаратилганлигини тушунади ва ундан фойдалана олади. Педагогиканинг объекти нарса ва ҳодисалар моҳиятини ўрганишга қаратилганлигини мисоллар орқали тушунтира олади. Алломалар ижодида маърифатпарварликка оид қарашларини комил инсон моҳиятини, ўзлигини англаган шахс каби омиллар орқали тизимлаштира олади. Маънавияти юксак шахс тарбияланишига ҳисса қўша олади, бироқ бу борада етарли даражада фаоллик кўрсата олмайди.

3. Паст даража – Педагогик категориялар борасида қисман маълумот бера олади, алломаларнинг ижодий фаолиятига аниқ изоҳ келтира олмайди. Педагогика ва психология соҳаларидаги тадқиқотчи олимлар фаолиятини билади. Аммо, аҳамиятини тушунтира олмайди. Педагогикада шахслараро муносабатга эътибор қаратилганлигини тушунади, лекин фойдалана олмайди. Педагогиканинг объекти нарса ва ҳодисалар моҳиятини ўрганишга қаратилганлигини мисоллар орқали тушунтира олмайди. Маънавий-ахлоқий тарбияга оид қарашлар моҳиятини, ўзлигини англаган шахс каби омиллар эканлигини билади, бироқ, бу борада фаоллик кўрсатмайди.

Педагогик тажриба-синов ишларининг самарадорлиги унинг махсус дастур асосида олиб борилганлиги, тажриба-синов майдончаларининг географик жойлашуви, педагогик шарт-шароитларнинг мақбуллиги, сифат даражасини белгиловчи мезонларнинг ишлаб чиқиши ва олинган натижаларнинг математик-статистик таҳлили билан таъминланди.

Хулоса:

Амалга оширилган тажриба-синов натижалари Талабаларда коммуникатив қобилиятларни ривожлантиришда ўқув-билув жараёнини шахсга йўналтирилган технологиялар воситасида самарали ташкил этиш, таълим шакллари, методлари ва воситаларини оқилона танлаш муҳим аҳамиятга эга эканлигини кўрсатди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси президенти Ш.Мирзиёевнинг 2018 йил 28 сентябрь кuni Ўзбекистон ўқитувчи ва мураббийларига йўллаган табриги <http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-ituvchdddi-va-murabbiylariga-29-09-2017>

2. Расулов А. И. ТАЛАБАЛАР ТАДҚИҚОТЧИЛИК ҚОБИЛИЯТИ МЕЗОНЛАРИ ВА ДИАГНОСТИКАСИ //Academic research in educational sciences. – 2021. – Т. 2. – №. NUU Conference 1. – С. 369-374.

3. А.Р.Жўраев, Д.А.Сайфуллаева, Шахло Бахронова ЗАМОНАВИЙ ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЛАРАСОСИДА ТАШКИЛҚИЛИНАДИГАНШАХСГАЙЎНАЛТИРИЛГАН ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИ // Science and Education. 2020. №8.

4. Тоджибаева К. С. Креативность и творческое мышление как важные составляющие профессиональных компетенций будущих педагогов //Вопросы науки и образования. – 2018. – №. 8 (20). – С. 124-126.

5. Тоджибаева К. С. Формирование мотивационной сферы нравственных качеств учащихся //Проблемы педагогики. – 2017. – №. 4 (27). – С. 14-16.

6. Ибраимов Х. И. Коммуникативная компетентность как механизм профессионального саморазвития будущего педагога //Проблемы педагогики. – 2018. – №. 2 (34). – С. 7-10.